

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת בלק כתובות מה. – מט:

מה. סוקלין אותה על פתח בית אביה, כלומר ראו גידולים שגדלתם.

כ' הפנ"י, נראה דמה שהוצרך לפרש הכא טעמא דקרא, היינו משום דמפשטא דקרא משמע דלא שייך פתח בית אביה אלא במוציא שם רע ממש, והכא בעי למימר דבכל ענין שבאו העדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה, אפי' בלא הוצאת ש"ר, סוקלין אותה על פתח בית אביה, משו"ה מייתי האי טעמא, וכוונת הגמ' בזה, דכיון דקרא גופיה יהיב טעמא, דהכי כתיב "והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה כי נבלה עשתה בישראל לזנות בית אביה", אלמא דבהאי טעמא תליא מילתא, והיינו כפירש"י להודיע שמבית זה יצאה הנבלה [שלא יהיו העולם סבורים שזינתה בבית חמיה לפי שבאו עדים שם, ריטב"א], ולאפוקי נערה המאורסה דעלמא דלא שייך האי טעמא.

מה. באו לה עדים בבית אביה שזינתה בבית אביה, סוקלין אותה על פתח שער העיר.

כ' הריטב"א, ויש שגורסין באו עליה עדים בבית אביה שזינתה בבית חמיה, ופי' הראב"ד ז"ל שזינתה כשהיתה הולכת בבית חמיה ליכנס לחופה, אבל עדיין לא נכנסה לחופה, ולכך אמר בה הכתוב [דברים כ"ב, כ"ג] ומצאה איש בעיר, ומפני כן נידונית בשער העיר ההיא, שאילו זינתה בבית אביה ממש, בבית אביה היתה נידונית כדן מוציא ש"ר, דהא קרינא בה לזנות בית אביה, ולרבותא נקטא קרא כשבאו עדים בבית חמיה, ולהכי נקטא תנא בהכי כלישנא דקרא, ולא קתני סתם כל שזינתה בבית אביה. ואין לשון זה נכון, חדא, דלא דייק שפיר דקתני שזינתה בבית חמיה, ותו שלא מצינו דין מוציא ש"ר אלא כשבאו עדים אחר שנכנסה לחופה, ואין לנו לחדש דינין מסברתנו.

ויש גורסין, והיא גירסת הרמב"ם ז"ל, באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית חמיה, סוקלין אותה על שער העיר ההיא. וליתא, שאין דין זה כתוב בתורה כלל, שהרי אין זה לא דין נערה המאורסה שהכל בבית אביה, ולא דין מוציא ש"ר, דההיא ליתיה אלא כשבאו עדים אחר שנכנסה לחופה אבל הזנות בבית אביה, ולא עוד אלא דההוא דינו בפתח בית אביה. וגו' רש"י ז"ל היא עיקר, והיא ג' תוס' ורמ"ה ז"ל.

מה. סרחה ולבסוף בגרה תידון בחנק.

כ' הגרע"א, וצ"ל או דמותרה לדבר חמור הוי מותרה לקל, [עיין לעיל לג.], או כמ"ד דאין צריך שיתרו באיזה מיתה ומיירי בהתרו סתם, וכההיא דאמרינן בסנהדרין גבי הנסקלים [שנתערבו בנשרפים, פ.], והנה למ"ד דצריך שיתרו באיזה מיתה, נערה המאורסה יהיה בגדר התראת ספק, שמא לא יגמור דינה עד אחר שתתבגר וכו', ולמ"ד התראת ספק לא שמה

התראה, יהיה מוכרח דא"צ להתרות באיזה מיתה, ומ"מ רחוק לומר דכל דין נערה המאורסה דבסקילה הוא רק במתין במיתה סתם.

מה. היא וזוממיה ס"ד וכו'.

כ' הגרע"ב"ץ, תימה מאי פסקא, אטו מי לא מצינן לאשכוחי היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה, כההוא דתנן [מכות ו:]: היו שתי כתי עדים רואין [שנים מחלון זה ושנים מחלון זה] וכו', לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת, הוא והן נהרגין, ומאי דוחקיה לשבושי מתניתא וכו'. שמא י"ל דוקא בהורג את הנפש בלבד קיי"ל הכי, אבל בעדות [אצ"ל בעריות] דילמא הו"ל ככת אחת, ואם נמצאת אחת זוממת, כולה בטלה, ואע"ג דאמרינן התם [שלא נצרכה] לר"פ קרא [אלא] דאפי' הבעל את הערוה לא מצטרפי עדות מיוחדת, היינו לחיובי מיתה בכת אחת, אבל בשתי כתות ולענין הזמה לפטור מן המיתה, י"ל דמצטרפין לבטל עדותן ולפטור כולן, אך צריך טעם מנין לחלק כן בדיני נפשות.

והגרמ"ה כ', ודאי משכח"ל כגון שהעידו שזינתה בזמן או במקום אחר, כמ"ש במכות [ה.], אלא שא"א לדון שניהם ביום אחד, דלא דמי לבת כהן וזוממי וזוממיה דאמרינן בסנהדרין [מו.]. דרק משום שתי מיתות [שהיא בשריפה והם בחנק] אין דנין שניהם כאחד, דהתם בגמרא דין [של] זוממי וזוממין מתחייבת היא ממילא, אבל הכא תרי מילי נינהו, הזמת העדים ומעשה זנותה, ולכן כ' רש"י לעיל [בד"ה מקדימין] דלשון מקדימין משמע בבוקר. [ובדבריו לכא' תתישב גם קושית הגרע"ב"ץ].

מה. שאני מוציא שם רע דחידוש הוא, דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה וכו'.

מכאן הקשה הגרע"א על הסוברים דבעולה ליכא חופה, ואינו גומר אלא ביאה, והא כיון שזינתה תחתיו והיא בעולה, לא מהני בה חופה והיא עדיין ארוסה, ומה אשתני דינא יש כאן. וצע"ג.

מה: אימור דשמעת ליה לר"ש דאזיל אף בתר ידיעה, דאזיל בתר ידיעה ולא בתר חטאה מי שמעת ליה.

כ' הרמב"ן, פירוש, דאילו לא אזיל ר"ש בתר חטאה, היה לך לומר כאן תידון בחנק, אבל ר"ש בתר חטאה אזיל, אלא דגבי קרבן כיון שאי אפשר לו להביא קרבן עד שיוודע לו, ולא נודע לו אלא לאחר שהוא משיח או נשיא, אינו מביא קרבן כדמעיקרא, דהשתא הוא דחייל עליה חיוב קרבן, אבל גבי נערה שזינתה, משעה שזינתה נתחייבה בסקילה, הלכך נדון באותה מיתה החמורה.

[ומש"כ הרמב"ן דבשעת ידיעה הוא דחייל עליה חיוב קרבן, עיין בקה"י בשבועות [סי' ה'] דכן מתבאר בשיטת תוס' שם [ד: בד"ה ונעלם] דהידיעה הוי תנאי בחיוב הקרבן, וכל זמן שלא נודע לו, לא מיקרי בר

חיובא, ואם הפריש קרבן קודם שידע לא נתפס בקדושה, כדכתיב או הודע וגו'. אבל דעת רש"י שם שהידיעה אינה תנאי לחלות חיוב הקרבן, רק משום דבלא ידיעה פשיטא דלא יביא קרבן, דעל מה יביא. יעו"ש.

מה: האמר ליה ר' יוחנן לתנא תידון בסקילה.

המהר"ם ש"ף כ' דלפ"ז לא הו"ג מדות בנערה, וברייתא דתני שילא משבשתא היא. [יעו"ש שהאר"ך בטעמא דמילתא שהוכרח ר' יוחנן לשבש הברייתא ולא סבר כשינויא דרבא]. אמנם הגר"מ"ה כ', דהאי תידון בסקילה היינו בבית הסקילה כשאר נסקלין, [ולא על פתח בית אביה או על פתח שער העיר], והיינו ג' מדות.

מה: שעריך זה שער שעבד בו וכו', או אינו אלא שער שנידון בו וכו', אף שעריך האמור למטה שער שעבד בו.

עיי' בהפלאה [ע"ד תוס' בד"ה על פתח] שכ', נראה לפענ"ד דהא דאמרין דנסקל על שער שעבד בו, היינו דצריך להיות נידון ג"כ באותה עיר, וצריכים הב"ד לילך לשם לדונן, דאין סברא לדונן בעיר אחרת ולשלוח אותו לעיר שעבד בו לסקלו, דתדע דאם ימצאו לו זכות אין ימצא ב"ד, דהא משום זה היה הנפת סודרין וסוס רץ, [כדתנן בסנהדרין [מב:]]. ועיי' בריטב"א כאן [בד"ה ובעיר] שכ', דמה"ט אינו נסקל בפתח ב"ד ממש, דהא בעינן לרחוקיה כי היכי דתהוי ליה הצלה ע"י רוכב הסוס, וכן היכא דנסקלת על פתח בית אביה, צריכין ב"ד לדונה באותה העיר עצמה. [א"ה, לכאו' ה"ה היכא דאין לה פתח בית האב, דסוקלין אותה על פתח שער העיר, ופירשו תוס' [בד"ה סוקלין] דהיינו עיר שסרחה בה, דצריכין לדונה שם]. ועיי"ש מה שנתקשה לפ"ז בדברי תוס' בד"ה על פיהם.

מה: לוקה מכת מרדות מדרבנן.

כ' הריטב"א, פירש בעל הערוך ז"ל דמכת מרדות מכין אותו עד שתצא נפשו, וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' פסחים [פ"ו מהל' חמץ ומצה הי"ב] גבי האוכל מצה בערב פסח. ובפ"ה המשנה למס' נזיר [פ"ד מ"ג] פירש, שמכין אותו לפי אומדן ב"ד, וכ"כ הרמ"ה ז"ל שמכין אותו באומדן, ולהקל ממלקות של תורה. ונראין הדברים דכל מכת מרדות שהיא על עבירה נמשכת ויש בו לחוש להבא, מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו כראוי דברי חכמים, וכל שהיא על עבירה שאינה נמשכת, אלא לייסרו לשעבר, דנין אותו באומדן ב"ד ובפחות ממלקות של תורה. ונראין דברי האומרים שאין לדקדק במכת מרדות ברצועה של מלקות האמורה במס' מכות [כב:]. עכ"ל.

וכ"כ הר"ן. ובהגהות הב"ח הוסיף ע"ד הר"ן ז"ל, נמצא בביאורים ע"ש מהרא"י בפרשת תצא וז"ל, משמע בגמ' דבי"ג היה יוצא מכדי רשעתו, אלא שהתורה קנסו עוד בכפליים, והטעם, לפי שהשיעור הוא לפי מספר השנים, כי בן י"ג הוא בן עונשין בב"ד של מטה, ולפי שבב"ד של מעלה אין עונשין אלא מבן כ', לכן גם המלקות של מעלה הוא במספר ששים, וכדאיתא בפ' הפועלים [פה:]: דמחיהו לאליהו בשתיין פולסי דנורא. ומכאן יש ללמוד דמכת מרדות אינו אלא י"ג הכאות כמנין תיבות "והוא רחום" וגו' [עיי' מכות כב:]: דהמלקות שתקנו חכמים על דבריהם, אין להם רשות להוסיף לקנוס יותר מכדי רשעתו, דקנס לקנס לא עבדינן. ע"כ. אבל בתשו' הריב"ש [ס' צ'] כתב בשם התוס', שאף מספר מכות המרדות הם במספר של תורה, אלא שאינן חזקות כמותן וכו'. עכ"ל הב"ח.

מה: ברש"י ד"ה והוא שבעל. לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ומלקות דמוציא שם רע חידוש הוא וכו'.

כ' המהר"ש"א ז"ל, דבעל נמי לאו שאין בו מעשה הוא בעבירה שהוא מוציא ש"ר, ואפ"ה לוקין עליו מויוסרו דחידוש הוא וכו', מיהו ק"ק לר' יהודה דס"ל דאינו חייב עד שישכור עדים, אמאי קרי ליה לאו שאין בו מעשה, דהא על מעשה שנתן שכר לעדים נעשית העבירה. וכ' ע"ז בקרני ראם, אין זה קושיא, דאטו המלקות בא ממה ששכר העדים, הרי אינו בא אלא ממה שהוציא שם רע, וזה אין בו מעשה. והחת"ס כ', ולענ"ד כיון דילפינן מריבית [לר' יהודה דבעי שישכור העדים, בגז"ש שימה שימה, מה הלן ממוון אף כאן ממוון, כדלקמן מו.], והתם קיי"ל משעת כתיבה עביד ליה

שימה, דהיינו אפ"י אין נותן לו הרבית לבסוף, מ"מ מכיון שהלוהו ע"מ ליתן לו ריבית חייב, כמבואר ריש פ"י איזהו נשך [סב.], וא"כ ה"נ מכיון ששכר עדים, אע"פ שלא נתן להם שכירות לבסוף רק שאמר ליתן להם, חייב, והו"ל לאו שאין בו מעשה.

מה: בתוד"ה על פתח ב"ד. ותירץ ר"י דהכא בעיר שרובה עכו"ם בטלה קדושת היקף חומה וכו'.

כ' הרש"ש, לכאו' זה איתא כמ"ד סוף פ' השולח [מז.], דיש קנין לעובדי כוכבים בארץ ישראל, [א"ה, ולפ"ז דוקא עכו"ם שקנו בה בית דירה עולין למנין הרוב, אבל אם לא קנו, אף שדרים בה יותר מ"ב חודש, אינם מן המנין, ויל"ע], אבל למ"ד אין קנין, אין טעם לזה דיבוטל קדושת החומה מפני שרובה עכו"ם. ולפ"ז לא יפה עשה המל"מ [בפ"ז מהל' בית הבחירה הי"ג] בהעתקתו דברי התוס' הללו על הרמב"ם, שפסק אין קנין [בפ"א מהל' תרומות הי"ג]. וגם התוס' אולי לא אמרו אלא בדבר שתלוי במחנה ישראל, כמו הנסקלין והמצורעין דבעו חוץ לג' מחנות, [א"ה, וכ"ה ל' תוס' הרא"ש, ואין לעיר קדושת מחנה ישראל], וגם זה לא ידעתי מהיכן פסיקא להו דמצורעין אין משתלחין מעיר שרובה עכו"ם.

מה: בתוד"ה ר' יהודה ועוד הקשה ר"י דאי לוקה מלא תלך רכיל לר' יהודה, אמאי צריך ויסרו.

כ' הגר"ע"א, תמוה לי, הא ס"ד כיון דכתיב וענשו, אי אפשר ללקות דהוי ב' רשעיות, ואם חייבי מלקות שוגגין חייב ד"ל ד"וענשו" בלא אתרו, עכ"פ היה ס"ד באתרו יהא מלקא לקי ממונא לא משלם, משו"ה צריך [ויסרו], דעונשין [אותה] [אותו] בתרתי מלקות וממוון. גם קשה הא כל עיקר דר' יהודה ס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין, היינו דילפינן מבינייא ממוציא ש"ר ועדים זוממין, וא"כ אי לא כתיב ויסרו, היינו אומרים דלאו שאין בו מעשה לוקין. [וכמש"כ תוס' עצמם בסו"ד כה"ג, אקושיא אמאי איצטריך קרא בעדים זוממין דלוקין]. וצע"ג.

וכבר הקשה כן הפנ"י בקיצור. וההפלאה הביא קושיא קמייתא דאיצטריך לאשמועינן דלוקה ומשלם, וכ' ע"ז ז"ל, ולענ"ד נראה דאי ס"ד דבלא בעל לוקה משום לא תלך רכיל, והוא במה שהוציא עליה שם רע ע"י עדות שקר, וכיון דהממוון אינו מ,שלם אלא כשבעל ואמר לא מצאתי בתולים, א"כ אין שניהם באין על דבר אחד, ולא שייך ממוון ומלקות אלא כשבאין בבת אחת, משא"כ הכא שכל אחד בא על דבר בפני עצמו. [והא דיליף מינה ר"מ דבעלמא נמי לוקה ומשלם [מכות ד:]. ורבנן נמי הווי ילפי אי לאו דקנסא הוא, כמבואר בתוס' לעיל [לב. בד"ה דאין], אולי היינו למאי דמסיק הכא דאף לר' יהודה אם לא בעל אינו לוקה, אלא מדרבנן, ועצ"ב].

מו. ויסרו זה מלקות.

בגילויני הש"ס למהר"י ענגיל כ' ז"ל, בחזקוני על הכתוב "ויסרו" כ', מכת מרדות על שבער על מצות עשה ואהבת לרעך כמוך. עכ"ל. ודבריו צע"ג מסוגיא דכאן. וגם היה לו להביא לאו דלא תשנא את אחיך בלבבך. [א"ה, לכאו' ס"ל להחזקוני כמש"כ הרמב"ם בס' המצוות [מצוה ש"ב] ז"ל, ולשון ספרא לא אמרתי אלא בשנאה שבלב, אמנם כשהראה לו השנאה והודיעו שהוא שונא אותו, אינו עובר על לאו זה, ועובר על לא תקום ולא תטור ואהבת, עכ"ל. וכ"כ החינוך [והובא בח"ח בפתחה לאוין אות ז' בבמ"ח, והוסיף טעם דבשנאה שבלב לא ידע איך להשמר ממנו], וא"כ הכא שהוציא עליה ש"ר בב"ד ובפניה [דאין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד] אין זה שנאה שבלב].

מו. אזהרה למוציא שם רע מנלן וכו'.

כ' במצפ"א, קצת קשה אמאי לא קאמר דאזהרתו מ"לא תשא שמע שוא" [שמות כ"ג א.], וכדאיתא בפסחים [קיה.]. ועיי' בח"ח [הל' לשה"ר כלל א' בבמ"ח סק"ד בהערה] שתיירץ על קושיא כע"ז, דהתורה רצתה להשמיענו לאו מיוחד לאיסור לשה"ר ורכילות, דלא תשא כולל נמי ענין אחר, כמו דאיתא בשבועות [לא. שהוא אזהרה לבע"ד שלא ישמיע דבריו לדיין קודם שיבא בע"ד חבירו], ונפק"מ שיהא חייב מלקות במוציא שם רע. [ולכאו' כוונתו, דמלא תשא שמע שוא א"א להלקות, דהוי לאו שבכללות. ויל"ע].

מו. הוציא שם רע על נישואין הראשונים מהו.

דאפי' פחות משו"פ אסור מן התורה אלא שאין מוציאין אותו בדיינים, וביאר המל"מ [פ"א מהל' מלוה ולוה סוף ה"א] דטעמו כדין חצי שיעור דאיסורין. ומה"ט תמה בגילויין מהרש"א על הר"ן שכ' שאיסורו מדרבנן, [א"ה, אולי ס"ל להר"ן דבפחות מפרוטה אין בו תורת ממון כלל וכמש"כ בקה"י [קידושין סי' ב' בד"ה והנראה], ולא נאסר חצי שיעור אלא כשבהחפצא עצמו אין חילוק בין כשיעור לפחות מכשיעור]. ויעו"ש דלהרמב"ם אסור מה"ת ויוצאה בדיינים, דאיתרבי מ"כ כל דבר אשר ישך" לאיסורא, וממילא גם לענין "וחי אחיך".

מו. בתוד"ה בשלמא. ו"ל דסבר דלא מיחייב א"כ העיז פניו וכו'.

וז"ל הרמב"ן, רב"י אומר דברים ככתבן שמלה ממש, פירוש, קסבר רב"י שאינו חייב א"כ בעל והוציא סודר לב"ד, להוציא עליה שם רע בטענת בתולים להפסידה כתובתה או לאוסרה עליו, ואח"כ נשתרש בחטא והלך והביא עדים לקיים דבריו לומר שזנתה בבית אביה, הא לא בעל, אע"פ שהביא עדים פטור, לפי שאין דרך הארץ להוציא שם רע אלא כשבעל וידע בה. וכן אם בעל ולא טען טענת דמים ופתח פתוח, פטור אע"פ שהביא עדים והוזמו, לפי שאין דרך הוצאת שם רע אלא כן, והיינו ופרשו השמלה. ויש לפרש, דכל שבעל חייב אע"פ שלא טען הוא טענת דמים, וכן משמע מדקתני ר' יונה ולא ליבם, שאין במשמע שיטעון טענת דמים על נשואי אחיו, ופרשו השמלה, לאשמועינן דכשבעל הוא. [כלומר שראוי לשמלה. ל' הריטב"א בשם יש שפירשו. יעו"ש]. וללשון ראשון י"ל דלזה ולא ליבם, לרבנן הוא, ולרב"י לא משמע ליה.

ועיין בהגרע"א שכ' ז"ל, בשלמא לרב"י היינו דכתיב ופרשו השמלה, דהתורה לא חייבה להבעל רק בהעליל עליה בלי מצוא ריעותא עליה, דנתברר דבאמת מצא בתולים, אבל בלא בירור, והבעל עומד בדבריו שלא מצא בתולים, אף דהביא עדי שקר על הזנות דאירוסין, מ"מ אינו חייב, ובאמת י"ל מה"ט דבהוזמו עדי הבעל ובאו עדים שזינתה קודם הנישואין, אף שנמצא בתולים מוכח דהנואף הטה או דהכניסה דם ממקום אחר, בזה י"ל דאינו חייב, כיון דמ"מ זינתה ולא שיקר בכולהו, או כיון דמ"מ הוא מצא בתולים, ובלא רעותא העליל עליה, מיחייב, כיון דשיקר בהבאת עדים שקרים. וצ"ע לדינא. ובתוס' לא כ' כן.

מו. זכאי במציאתה וכו' ואינו אוכל פירות בחייה.

כ' המאירי, בתלמוד המערב שאלו, אם נמצאת מציאה בשדה שלה, אם הוא כמציאה ושתהא לאביה, או כפירות ויהיו שלה, הואיל והשדה זכתה לה. ולא הובררה שם, אלא לפי מה שראיתי לקצת מפרשים בביאורי סוגית תלמוד המערב נראה שלאביה הוא.

מו: נישאת, יתר עליו הבעל וכו'.

ופירש"י שהוא זוכה גם בכל השנויים למעלה, ואוכל פירות וכו'. וכ' הרש"ש, לכא' קשה מזה לדעת הרמב"ם [בריש פי"ב מהל' נדרים] שהאב מפר כל נדרי בתו, והבעל אינו מפר אלא דברים שיש בהם עינוי נפש וכו', [ודלא כדעת הר"ן בנדרים [סח. בד"ה ורבה] דהאב שוה להבעל בה], א"כ בזה גרע כח הבעל. ולפי מש"כ בתוס' הגרע"א [סוף אות נ"ו] דמתני' לא חשיב רק כללי שרשי זכויות, אבל פרטי דיניהם לא חשיב, אתי שפיר. [ועיין במאירי שפירש בבא דזכאי במציאתה וכו' אלאחר אירוסין, [וא"ש הא דהדר תנן "וזכאי", ועיין תויו"ט], ודתנן ובהפרת נדריה היינו בשותפות עם הארוס. [ולפ"ז לכא' לא איירי מתני' אלא בנדרי ענוי נפש ושבינו לבינה, דהא בשאר נדרים אין הארוס מיפר [ועיין רש"ש ע"ד הר"ן בנדרים הנ"ל] וע"ז תנן בספא שפיר נשאת יתר עליו הבעל וכו'.]

מו: שאני בושת ופגם דאביה נמי שייך ביה.

ופירש"י בידו ליטול ממון ולביישה בבושת זה למוסרה לביאת קידושין למנוול ומוכה שחין. והרמב"ן כ' על דבריו ז"ל, ונכון היה הדבר, אלא שבמס' קידושין [ג:] אמרינן בהדיא דאביה נמי אית ליה צערא בגווה. ולכן פירש דאיהו נמי אית ליה בושת ופגם בדידה. וכ' עוד, ואי קשיא לך, אלא מעתה בייש עני בן טובים ה"נ דיהיב בושת לבני משפחה. איכא למימר שאני התם דלאו כגופיה הוא, אבל בתו כגופיה. [עיין לקמן סו.]. וא"ת אי

ופירש"י שכנסה ולא הוציא שם רע וגרשה והחזירה, ואח"כ מוציא שם רע לא מצאתי בתולים לנישואין קמאי. וכ' ע"ז הריטב"א, הכי דייק לישנא דהוציא ש"ר על נישואין הראשונים, ודכוותה איכא לפרושי אידך דמייתי בהדה, על נישואי אחיו מהו, שכנסה אחיו ומת בלא בנים, ויבמה זה, והוציא ש"ר שזינתה תחת אחיו ולא מצא לה אחיו בתולים, דאילו בשטוען כי הוא לא מצא לה בתולים, לא חשיב ש"ר על נישואי אחיו. ויש מקשין על נשואי אחיו מאי קא מבעיא לך, דהא לא קרינא ביה ואקרב אליה, וי"א דבעיין למ"ד ואקרב אליה בדברים.

אבל המאירי כ' ז"ל, קדש וגירש וחזר וקדש, והוציא שם רע והביא עדים שזינתה תחתיו בקידושין הראשונים ונמצאו זוממין, הן נהרגין, והוא פטור מהקנס ומן המלקות, וכן אם כנס את יבמתו הארוסה והוציא שם רע עליה והביא עדים שזינתה תחת אחיו והוזמו, הם נהרגין והוא פטור, [וא"כ א"א שיטען שלא מצא לה אחיו בתולים, דהא ארוסת אחיו היתה, אלא משום דהעדים שהביא מעידים שזינתה תחת אחיו, קרי לה על נישואי אחיו. וה"נ בבעיא קמייתא דקדק לפרש שקידשה וגרשה ולא כ' שכנסה כל' רש"י, וכלישנא דגמ' על נישואין הראשונים, משמע שמהן פירש"י שלא מצא לה בתולים כשכנסה בנישואין הראשונים, רק בשניים מצא שאינה בתולה, אלא שהביא עדים על זנותה בנישואין הראשונים]. וע"ע בלשון הרמב"ן. [הו"ד בסמוך, ע"ד תודה בשלמא].

מו. בתוד"ה אתיא. אע"ג דאין ריבית בקרקע וכו' ולא בפחות משוה פרוטה וכו'.

כ' המהר"ם, הא דאיצטריכו התוס' להביא ראיות מעלמא דאין ריבית בקרקע ובפחות משוה פרוטה, ולא דייקי לה משמעתין, דאי יש ריבית בקרקע ובפחות משוה פרוטה, א"כ מאי בעי ר' ירמיה הכא שכון בקרקע וכו', י"ל דאשמעתין איכא לתרץ, דלעולם איכא ריבית בקרקע דמרבין לה מ"כ דבר אשר ישך" וכו', ומבעיא ליה דילמא שאני התם דמשום דחומרא דריבית הוא, או דילמא הואיל וילפינן מוציא ש"ר מהתם לר' יהודה, לא שנא וכו'. גם מדברי התוס' כאן משמע דמוספקא להו, מדכתבו בסוף דבור זה שמה בכה"ג לא הי ריבית בקרקע.

וז"ל הר"ן, מכאן למדו בתוס' שהנותן קרקע בריבית מלוה אין בו משום ריבית דאורייתא, ואע"ג דכתיב נשך כל דבר אשר ישך, ההוא לרבות מטלטלין הדומין לפרט, אבל לא קרקעות עבדים ושטרות וכו'. וכן למדו מכאן דפחות משוה פרוטה אין בו ריבית של תורה, וכ"כ הריטב"א בשמם. וז"ל הרדב"ז בתשובה [ח"ב סי' תשצ"ז, הו"ד בגליוני הש"ס כאן] בשם הרמ"ה, לא שייך ריבית בקרקעות, דאם אמר הא לך ארבע אמות ע"מ שתתן לי חמש, אין זו ריבית אלא חליפין ומוותר, והכי קמבעיא ליה, דכיון דגבי ריבית לא שייכא שימה הבאה ע"י קרקע, ה"נ פטור, או דילמא כיון דהכא שייכא, חייב.

מו. בתוד"ה אתיא. והא דאמרינן בערכין גבי בתי ערי חומה וכו', התם חשיב ריבית לפי שעומד בקרקע בשכר המתנת מעותיו.

כ' הרש"ש, משמע דכיון דההלואה היתה מעות, אף דהריבית הוא קרקע, שייך איסור ריבית מן התורה, וכ"כ במפורש שם באיזהו נשך [סא. בד"ה אם אינו], ולכא' "שכון בקרקע" דומה לזה, וא"כ לא א"ש מה שכתבו בתחילת הדיבור אע"ג דאין ריבית בקרקע וכו'. ולשון הר"ן, התם היינו טעמא משום דזווי דזביני חשיבא כהלואה, ופירי דאכיל הוא שכר מעותיו, אבל נותן קרקע בריבית מלוה אינו ריבית של תורה, משמע דחשיב תשמישו בבית כעין פירות ולא מיקרי קרקע, ויש לדחוק ולכוין דברי התוס' כאן לדבריו, אבל דבריהם באיזהו נשך צ"ע, וכן קשה מש"כ הרב ב"י [יו"ד ריש סי' קס"א] בשם הר"ן דבהלואת כסף אם נתן לו ריבית קרקע אסור, דמדברי הר"ן שלפנינו לא משמע כן.

מו. בתוד"ה אתיא. וכן בפחות משוה פרוטה.

והר"ן מסיים בה, ומיהו ודאי מדרבנן וכו' ואפי' בפחות משוה פרוטה מתסר, דלא גרע מריבית דברים. והטור [יו"ד סי' קס"א] כ' בשם הרמ"ה,

הכי ניתב לדידה ולדידה כדעביד באשתו [כדתנן לקמן סה:], אגן הכי קאמרינן, ליכא למיילף קידושין דלא שייך ביה כלל, מבוסת ופגם דשייך ביה. והריטב"א תירץ אקושיא בתרייתא וז"ל, וי"ל דזכות האב שאני שיפה כחו בכמה דברים, וכיון דשייך בקצת זכי ליה רחמנא כוליה.

מו: אלא מסתברא כי קא ממעט יציאה כוונה קא ממעט.

כ' הגרע"א, נראה לפרש דשוב לא תקשי נערה תקדיש איהי נפשה, דהשתא דידיעין דעכ"פ הכסף קידושין דאביה, שוב ילפינן הקידושין עצמן מהפרת נדרים, דלא שייך ביה מעתה ממונא מאיסורא לא ילפינן, כיון דאין הממון תלוי באיסור, דבין כך ובין כך הוא הממון של האב. והתוס' פירשו, [בד"ה יציאה] כיון דשמעין דכספא לאביה, סברא הוא דמקבל נמי הקידושין, דהשתא נימא איהי תקדש נפשה ואביה יקבל כספא. ותמיהני על פירושה, דבשלמא להיפוך שייך לשאול שפיר, השתא אביה מקדש ואיהי תשקול, דמהיכן תזכה היא בכסף דאביה, אבל להקשות איהי תקדש נפשה ואביה שקיל, זה אינו קושיא, די"ל התורה זיכתה את אשר לה לאביה כמו מעשה ידיה שזיכתה לו. [אבל לפירושו א"ש, דאע"ג דמיציאה דכוונה לא ידעין אלא שזוכה הכסף מאשר לה, וכי יליף מהפרת נדרים דאיהו המקדשה, אין זכיתו משלה, אלא משום דאיהו המקדשה, מ"מ זה לא מיקרי ממונא, דנימא ממונא מאיסורא לא ילפינן, דסו"ס בין כך ובין כך הכסף שלו. ויל"ע].

מו: מהפרת נדרים מיהא נפקא ליה מרשותיה.

כ' הריטב"א, פירוש וכיון דאיכא יציאה זו, שפיר איכא למימר אין כסף ביציאה זו לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ביציאה שלו, ואע"ג דלא דמו יציאות לגמרי. ויש גורסים לגבי הא מילתא נפקא ליה מרשותיה לגמרי, וכן גרס ר"ח, ופירושה, דכיון דקדשה ויצאה [אצ"ל יציאה] מרשותו שאינו יכול שוב למכרה אפי' בעודה קטנה, וכדאמרינן [קידושין יח:]: שאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר אישות.

מו: בתוד"ה זכאי במציאתה. וא"ת נילף מתרוייהו וכו', דהשתא ומה הנך דמחמת גופא קא אתו הוי דאב מציאתה לא כ"ש.

אבל הרשב"א כ' וז"ל, אבל מדינא לית לה, דלא דמי למעשה ידיה שהן באין מחמת גופה ושבחא דגופא זכי ליה רחמנא, ולקידושין נמי לא דמי, דאיננו נמי מחמת שבח גופה הן, אבל מציאתה דלאו מחמת שבח גופה הן, דידה הוו, אלא דרבנן תקון לה משום איבה.

מו: בתוד"ה זכאי במציאתה. וא"ת נילף מתרוייהו וכו', וי"ל דמה להנך וכו', ומעשה ידיה משום דהא מיתזנא מיניה.

הקשה הפנ"י, הא בכליה תלמודא פשיטא לן דמעשה ידי הבת לאביה אפי' היכא דלא מיתזנא מיניה, דהיינו לענין העדפה, וכ"כ התוס' בסמוך [מז. בד"ה משום איבה], ולפ"ז צ"ל דהאי דפ"ק דקידושין, לצריכותא בעלמא איתמר, דאי הוה כתיב מעשה ידיה לחוד הו"א דקרא איירי היכא דמיתזנא מיניה, דומיא דאמה דמיתזנא מרבה, משא"כ לבתר דכתיב נמי כסף קידושין לאביה, ילפי' שפיר דמעשה ידיה נמי לאביה אפי' היכא דלא מיתזנא מיניה, ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתא דמיציאה נמי נילף מבינייהו.

ולולי דמיסתפינא הו"א דמעשה ידי הבת מדאורייתא לאביה היינו דוקא בניזונית ממנו, אבל באינה ניזונית, אפי' להעדפה לא זכה ליה רחמנא, דמהיכא תיתי, כיון דלא יליף אלא מהיקשא דלאמה, ומה אמה ניזונית משל רבה דכתיב כי טוב לו עמך, ה"נ בניזונית איירי, ואע"ג שיכול למכרה אפי' באינה ניזונית, דקרא סתמא כתיב, היינו משום שבידו לזונה ולכופה למעשה ידיה, והשתא נמי הרי מכרה למי שיעלה לה מזונות, והא דפשיטא לן בכל דוכתא דהעדפה לאביה אפי' כשאינה ניזונית, היינו מדרבנן.

מז. מסתברא דאביה הוו וכו'.

כ' המהרש"א, למאי דס"ד השתא קשה ל"ל קרא ד"לאמה" למעשה ידיה של בתה [אצ"ל של "קטנה", וכפי מאי דסבר השתא דהאי קרא בקטנה מיירי], הא מהך סברא נפקא ליה וכו'. וכ' ע"ז הבית יעקב, ולפענ"ד נראה דלא

קשה, דמצד הסברא הוא רק דמעשה ידיה לאחר שעשתה הוי לאב, וממילא יכול למסור אותה לחופה, אבל אכתי לא ידעין דיכול לכופה למעשה ידיה, להכי איצטריך לאמה דיכול לכופה למעשה ידיה, דהא באמה ג"כ יכול לכופה. [ולפ"ז לכאו' בנערה סבר השתא דאינו יכול לכופה. ויל"ע].

מז. דזכי ליה רחמנא לאב למיסרה לחופה.

ופירש"י כדכתיב את בתי נתתי כל נתינות במשמע. וכ' ע"ז הרמב"ן, ואין צורך לכך, דאי ס"ד לא מצי מסר לה לחופה, כסף קידושיה היכי זכי בהו, הרי על מנת לכונסה נתן לו. [ולפ"ז פשוט דלא קושיא קושיית תוס' [בד"ה דזכי] אמאי לא גמרינן קידושין מחופה]. והפנ"י כ' ע"ד רש"י וז"ל, לכאו' אין צורך לזה, דבלא"ה נראה דעיקר לשון "נתתי" לא שייך אלא בחופה שהאב מוסרה לבעל, משא"כ בקבלת קידושין לא שייך לשון נתתי, ואדרבה כתיב כי יקח ולא כתיב כי תקח, כדאיתא בפ"ק דקידושין וכו'. והא דאמרינן לעיל [מז:]: השתא אביה מקבל קידושיה דכתיב את בתי נתתי, היינו משום דממילא ידעין כיון דאמסירתה לחופה קאי, א"כ על כרחך דתחילת קידושין היה ג"כ על ידו, מדקאמר "לאיש הזה" משמע שהוא אסרה לכל והתירה לזה, דמהכא ילפינן להפה שאסר הוא הפה שהתיר [כדלעיל כב., עיי"ש].

מז. דמסר לה בשבתות וימים טובים.

הקשה הגרע"א, הא בשבת ויו"ט שייך ג"כ ביטול מעשי ידיה, דהא יכולה לעשות בדברים המותרים, לחתוך תלוש ולשמור פירות ולילך בשליחות בתוך התחום, וכאלה הרבה, דהא איסור שכר שבת ויו"ט לאו דאורייתא. [ומשמע לכאו' דזה לא חשיב ביטול מעש"י, מה שאפשר שתטול שכר בהבלעה, אף דסו"ס מרבה לה שכר בשביל ריבוי הימים, ויל"ע].

וגם הרש"ש הקשה כן, והוסיף דיותר קשה מימים טובים דהותר בהם מלאכת אוכל נפש, ואפי' קצירה וטחינה הותרו לכמה פוסקים מן התורה. ותיירץ, דכיון דאינם נקראין מלאכת עבודה כמש"כ הרמב"ן [ויקרא כ"ג, ז'], ילפינן להו מקידושיה דלאביה הוא, דכמאן דלא טרחה בהו דמי, [עיין קידושין ד.]. וקצת סתירה לזה מהתוס' לעיל [מז: בד"ה זכאי]. עוד י"ל דרצונו לומר בשבתות וימים טובים, דאין דרך לעשות להשתכר בה, וכמו בליליא, ולאו משום איסורא נגעו בה. [אך מהתוס' בד"ה דמסר לא משמע כן].

מז. דמסר לה בשבתות וימים טובים.

כ' הגריעב"ן, צריך לפרש שעה קודם כניסת שבת ויו"ט, וכמש"כ גם תוס' [בד"ה דמסר], דאי לאו הכי הא קא מקני לה בשבת ויו"ט, ואין קונין ולא מקנין בהם, [עיין מור וקציעה או"ח סי' של"ט], [א"ה, לפ"ז מבואר דבתוספת שבת שרי לקנות, אע"פ שאיסור קנין הוא משום לתא דמלאכה], ותיירץ שני דתוס' אינו מספיק. א"נ י"ל עוד, דרב אחאי אדין תורה קאי. הא דזכי ליה רחמנא היינו למיסרה בשבת, ורבנן הוא דגזור אקנין משום כתיבה, ומדאורייתא מיהא שריא.

מז. אלא קטנה לא צריכא קרא, השתא זבונן מזבין לה מעשה ידיה מבעיא.

כ' בפור"י, קשה לי דדילמא אתא כגון דמכרה כבר פעם אחת דאזי אינו יכול עוד לשוב ולמוכרה, וכדאמרינן בקידושין [דף יט.]. דס"ל לר"ש הכי, וא"כ לדידו מנ"ל דמעשה נערה לאביה. [וס"ל דטפי מסתברא לרבווי דמעש"י לאביה בזו שנמכרה כבר מלרבווי בנערה, אע"פ שלענין למוכרה עתה שוין הן]. ונ"ל ד"ל דגם לר"ש ניהא, דהנה מדאיצטריך למעוטי שאינו יכול למוכרה, א"כ ממילא משמע דמעשה ידיה לאביה, דאי ס"ד מעשה ידיה לעצמה, א"כ היאך הוה ס"ד דמצי מזבין לה, וכדקאמר הגמרא השתא זבונן מזבין לה מעשה ידיה בודאי לאביה, וכמו כן נימא השתא דאי ס"ד מעשה ידיה שלה, א"כ האיך מזבין לה.

מז. בתוד"ה דזכי. וצ"ע אמאי לא גמרינן קידושין מחופה.

כ' הפנ"י, לענ"ד לא קשיא מידי, דאי לאו קרא דלעיל הו"א דקרא איירי שקדשה בקטנותה, וא"כ כבר אסרה על כל העולם, ומהאי טעמא יכול למוסרה אח"כ לחופה אפי' כשהיא נערה, דזכיה הוא לה, וטב למיתב טן דו מלהתעגן כל ימיה, אבל לענין קידושין, לעולם דוקא בקטנה דלית לה יד מצי אביה לקדשה, משא"כ בנערה דאית לה יד, תקדיש איהי נפשה, ולא כל הימנו דאב לקדשה בעל כרחה, דחוב הוא לה.

מז. בתוד"ה דמסר. דהכא איירי שעה אחת לפני יו"ט שהוא כיו"ט לענין מלאכה וכו'.

אבל לענין מצות ושמחת לא הוי כיו"ט. ובקוב"ש ריש פ' ערבי פסחים [אות ר"ב] הקשה, ממש"כ תוס' שם [צט: בד"ה עד שתחשך] דאכילת מצה היא דוקא אחר שתחשך, ולא כמו בשבת שאפשר לקדש מבעוד יום, וטעמא משום דכתיב בלילה [לענין אכילת קרבן פסח, והוקשו מצה ופסח להדדי], ומשמע דאי לאו קרא היה ראוי לומר דיוצא בפסח ומצה בתוספת יו"ט, דכיון דקדוש לענין איסור מלאכה, ה"ה לענין מצוות היום, וקשה מאי שנא מצות מצה ממצות שמחה.

מז. וקבורתה תחת כתובתה.

כ' תוס' לקמן [פ: בד"ה או דילמא] דלאו דוקא נקט כתובתה, דה"ה נכסי מלוג, אלא דרגילות הוא טפי שמכנסת האשה לבעלה נכסי צאן ברזל מנכסי מלוג. וכ' ע"ז בית יעקב כאן, דהוא דוחק קצת, דהול"ל סתם קבורתה תחת ירושתה. לכן נראה לענ"ד דהך ברייתא מתניא קודם תקנת אושא שתקנו אשה שמכרה בנכסי מלוג [ומתה] דהבעל מוציא מיד הלוקחות, לכך לא תקנו רק תחת כתובתה של צאן ברזל, דבהא אין האשה יכולה לסלק אותו מירושתה וכו', אבל לא תחת נכסי מלוג, כיון שקודם תקנת אושא היא יכולה לסלק אותו מירושתה של נכסי מלוג. והברייתא דלקמן [פ:]: מיירי אחר תקנת אושא, דגם מנכסי מלוג אינה יכולה לסלק אותו מירושתה, ממילא קבורתה אפי' תחת נכסי מלוג.

מז. ופרקונה תחת פירות.

כ' הרמב"ן, לאו למימרא דפירות עיקר, דהא כולה סוגיין פרקונה עיקר, כדאמרינן מיכל לא ניכלינהו וכו', ולעיל נמי אמרינן בהדיא בשלמא בעל תקינו ליה רבנן פירי דא"כ ממונע ולא פריק, וטעמא דר' יוסי ב"ר יהודה נמי מוכחא דאף לאב יהיב פירי משום פרקונה, ותנן נמי [לקמן גא]. לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואתבנינך לי לאינתו וכו' [חייב] מפני שהוא תנאי ב"ד, וכל דתנן תנאי ב"ד איהו עיקר, אלא מדבעי למתנא סיפא לפיכך בעל אוכל פירות, אלמא פירקונה עיקר, משו"ה לא קפיד. א"נ מתהפכא סיפא כדמפיך רב הונא מעש"י תחת מזונות באידך פירקין [נח:].

ויש במשמע לפום מאי דאמרן, שאם אמרה איני נפדית ואיני נותנת פירות, רשאה היא, [ודלא כתוס' בד"ה זימנין], וכן דעת מקצת מחכמי הדורות, אלא לדידי מסתברא דתנאי פרקונה לתרווייהו ניחא להו, ואע"ג דתקנתא דילה עיקר, לדידיה נמי אית ליה תקנתא במילתא, שהרי קנה שפחה לשמשו וצריך הוא לפדותה, לפיכך יכול הוא לומר אוכל אני ופודה, דאי אכלת להו את, זימנין דלא מלו ורמית עלי לפירוקך. ונראה שכן דעת הגאונים ז"ל שלא פירשו שתהא אשה רשאה לומר לא תאכל פירות. וכן בקבורתה שתחת כתובתה, אין אחד מהם יכול לומר איני רוצה בתקנת חכמים כגון זו, שהירושה עיקר ואינו יכול לבטל כדאיתא לקמן בהכותב, וכ"ש היא, אלא על כרחו קובר ויורש.

והרשב"א כ' ז"ל, ומיהו אפ"ה אינה יכולה שתאמר איני נותנת פירות ואיני נפדית, חדא דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, כל הנשים שיהו להן פירות יהו אומרות כן, וכשלא יאה להן פירות נחייב את הבעל לפדותה על כרחו, ולקתה מדת הדין בכך, משא"כ במזונות דכולן צריכות מזונות וחוששות לה, וכולן עושות מלאכות, ועוד, דאיהי מחייבא למיקם קמיה ולשימושיה, דקנין כספו הוא, והרי היא כשפחה דבעיא לשימושיה, והלכך צריך הוא שיהו בידו פירותיה כי היכי דליפרקה.

ועיין במאירי שכ' ז"ל, וכן תקנת פירקונה לתועלתה נתקנה, אע"ג דבמזוני מצי אמרה איני ניזונית ואיני עושה, בפירות מיהא לא מצי אמרה לא יפדני ואיני נותנת לו פירות, שבמזונות כל שאומרת כן יודעת היא בעצמה שמספיקין לה, וזו היא תקנתה, אבל פדיון אין דעתה גומרת בכך, אלא סבורה היא שלא תבא לידי כך, וכשתבא לידי כך תתחרט, ואין זו תקנתה, והוא שאמרו בתלמוד המערב אמר שלא לפדות ושלא לאכול אין שומעין לו, וה"ה שאין שומעין לה. וגדולי הרבנים שכתבו בשלישי של בתרא [מט:]: שפירות עיקר ושהבעל יכול לומר איני אוכל ואיני פודה, אין דבריהם נראין.

מז. שארה אלו מזונות וכו' כסותה כמשמעו וכו', ר' אלעזר אומר וכו', ר"א בן יעקב אומר שארה כסותה, לפום שארה תן כסותה וכו'.

כ' הר"ן, וכיון דלכולהו תנאי דבגמ' ס"ל דכסותה כמשמעה, היה נראה לומר דכסותה מדאורייתא. אלא כיון ששינוי במשנתנו חייב במזונותיה, ולא הזכיר כסות כלל, נראה שהכסות בכלל מזונות, ועלה תנן בברייתא תקנו מזונות תחת מעשה ידיה [דמשמע] שהכסות ג"כ אינו אלא מן התקנה, וכיון דסוגיין דעלמא דמזונות דרבנן וכו', משמע שאף הכסות אינו אלא מדבריהם. ואפשר דדרשינן שארה זה קירוב בשר כדדריש לה רב יוסף בגמ' [מח:], ועונתה כמשמעה, וכסותה דרשינן מיניה שלא ישמש מטתו ע"ג קרקע אלא במטה מוצעת, וכוליה קרא לעונתה הוא דאתא, וכ"נ דעת הרמב"ן ז"ל בפ' התורה [שמות כ"א, י"ט], אבל הרמב"ם ז"ל פסק [בפ"ב מהל' אישות ה"ב] כמ"ד מזונות דאורייתא.

מז. בתוד"ה שלא. אין לתמוה בסברא זאת וכו'.

כ' הפנ"י, לכא"ו כאן בההיא דראב"ע אין שום תימה, דלאו שאם ימות באירוסין קאמר דלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה, אלא דבלא"ה לא פסק לה אלא ע"מ לכונסה כשיהיה לו חיבת ביאה, והרי זה כאילו קובע זמן שמאותה שעה יתחייב התוספת, ואין זה ענין ללוקח פרה דלא מסיק אדעתיה מיתה או טריפה, [יעו"ש שיישב קצת דקושיית תוס' לאו אדראב"ע, אלא אברייתא דכתב לה כסות פירות וכלים, לפיר"ת דמדמה להו הגמ' אהדדי משום אומדנא דכדי שיקנה בתו]. וע"ע בחת"ס.

מז. בתוד"ה וקבורתה תחת כתובתה. אבל לא בעי למימר דלעולם לינחניהו, דא"כ מאי תחת פירות דקתני וכו'.

והריטב"א כ' ז"ל, הקשו בתוס' א"כ מה הועילו חכמים בתקנה זו ומה זכות יש לו בפירות ההם. ותירצו דה"ק, מיכל לא ניכלינהו לפירי, אלא אנוחי ננחניהו שיהו הקרן שלהם קיים, וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות.

מח. מי שנשתטה, ב"ד יורדין לנכסיו וכו' ודבר אחר וכו', מאי דבר אחר, רב חסדא אמר זה תכשיט רב יוסף אמר צדקה וכו'.

כ' הר"ן, ומצאתי בהל' ישנות, הלכך מי שנשתטה עבדינן הא והא וכו', כרב חסדא דרביה הוא לגבי רב יוסף, ואף הרמב"ם ז"ל כ' בסוף הל' נחלות [פ"א הי"א] דמי שנשתטה או נתחרש, ב"ד פוסקין עליו צדקה אם היה ראוי. ולא ידעתי למה, דלרב חסדא דאמר תכשיט, נהי דאברייתא קאי, אפשר דדבר אחר דאמר מר עוקבא גבי נשתטה ה"נ מפרש לה [תכשיט], ותכשיט שמענו אבל צדקה מנין. [וכ"ש לגי' רש"י דפלוגתייהו אדמר עוקבא קאי, דלפ"ז להדיא אמרינן דלרב חסדא צדקה לא].

והכס"מ כ' ליישב ד' הרמב"ם ז"ל, ואפשר לומר שטעם רבינו, משום דמסתמא כל אדם ניחא ליה למעבד צדקה מממוניה, וגם כי ממונו של אדם משועבד לעשות ממנו צדקה. וכשהלך למדינת הים אין פוסקין צדקה, מפני שהוא עושה צדקה בכל מקום שהוא, והיינו טעמא דאיפליגו רב חסדא ורב יוסף בפירוש דבר אחר דגבי מי שהלך למדינת הים, ולא איפליגו בדבר אחר דגבי מי שנשתטה. ועיין בקצוה"ח [סי' ר"צ סק"ג] שהאריך בהך פלוגתא, דלהכס"מ נראה דשייך בצדקה דין שעבוד כמו בשאר חובות, ודעת הר"ן דבצדקה לית ביה משום שעבוד נכסי.

ובמש"כ הכס"מ דבהלך למדה"י אין פוסקין צדקה משום שעושה צדקה בכל מקום שהוא, הקשה במחנ"א [הל' צדקה סי' א'], דמ"מ אמאי אין ב"ד יורדין לנכסיו לזון את בניו בתורת צדקה, דאי משום שיתן צדקה במקום אחר, נראה דאינו נפטר בכך, דמחויב הוא להקדים לבניו מלאחרים, כמבואר בתשובת הרשב"א, הביאה הב"י ביו"ד סי' קנ"א. [יעו"ש מה שתירץ].

מח. אלא האומר אם מת הוא לא תקברוהו מנכסיו, אין שומעין לו.

כ' הריטב"א, והא דמספקא לן במסכת סנהדרין [מו:]: דמאן דאמר לא תקברוניה להווא גברא אם שומעין לו אם לאו, מסתברא לי דלא דמו כלל, דהתם הוא דאמר דלא לקברוהו כלל, ואי קבורה משום כפרה הוא, לא קברינן ליה, דהא לא ניחא ליה בכפרה, וכי קברינן ליה לא תהוי ליה כפרה, אבל הכא רוצה הוא בקבורה וכפרה, אלא שאומר שלא יקברוהו מנכסיו, ולפיכך אין שומעין לו, שלא כל הימנו שיפיל עצמו על הציבור כדי שיעשיר את בניו.

מח. בתוד"ה ר' אליעזר. דהכי מיתניא סיפא דברייתא מזונות מנין אמרת ק"ו וכו'.

כ' החת"ס, לכאור' אין זה פשוט כ"כ, עיי"ב ב"ב [ט.]. ולרב הונא [דאמר התם בודקין [עני הבא לפנינו] לכסות ואין בודקין למזונות, דהאי קא מבזי והאי לא קא מבזי], פשוט דליכא ק"ו, אלא אפי' לרב יהודה [דאמר התם איפכא, בודקין לכסות ואין בודקין למזונות, דהאי קא מצערא ליה והאי לא קמצערא ליה], י"ל דרב יהודה לא קאמר אלא למי שנפל ליד הגבאי, דאם לא יתן לו יצטער, אבל השתא דהגבאי נותן לכל מי שצריך, למי דלא ספקא מעשי ידי למזונות, א"כ איכא למימר על הבעל חיוב כסות יותר מחיוב מזונות וכו'. מיהו התוס' מיייתו שפיר הן ק"ו לר"א בן יעקב דמפיק מקרא דקפיד לתת כסות לפי שארה ועונתה לזקנה ולילדה וכו', ומדקפיד כולי האי, הוה מזונות ק"ו גמור.

מח. בתוד"ה דאורחיה. פי' בקונטרס וכו' וקשה אמאי נקט שני חלילין ומקוננת אחת וכו'.

הריטב"א תירץ לשי' רש"י, דסבר ר' יהודה דכל כיו"ב דיה שתעלה עמו לאחר מיתה שלא לפחות לה משני חלילין ומקוננת, כיון שבנות משפחה אין עושין כן. והגר"מ"ה כ' ז"ל, ולענ"ד נראה דאורחיה לא שייך רק בכלל ענין ההספד בכלי זמר ושכירות מקוננות, שיש שאינם רגילים בזה, אבל במספר הכלים והסופדים אינם שוין גם במשפחה אחת, דהכל תלוי לפי עשרו, והעני לא יפחות משני חלילין ומקוננת. וז"ל הר"ן במתני', ומפרשינן בגמ' דפלוגתייהו דרבנן ור' יהודה, כגון דאורחיהו דבני משפחה להספיד בחלילין ולא אורחיהו דבני משפחה להספיד בחלילין, דת"ק סבר וכו', [ולכאור' כוונתו כהגר"מ"ה]. והמאירי כ' ז"ל, אפי' עני שבישראל שאינו יכול לקבורה לפי **כבודו וכבודה**, מ"מ לא יפחות לה משני חלילין ומקוננת אחת. [וכ"נ מהרמב"ם ושו"ע, דהאי לא יפחות אינו משום דינא דעולה עמו ואינה יורדת עמו].

מח. לאפוקי ממשנה ראשונה דתנן הגיע זמן וכו', קמ"ל לעולם.

כ' בתוס' ר"ד, פי' אע"פ דאמר לאפוקי ממשנה ראשונה, לא נתבטלה לענין מזונות, שאם מעכב הבעל מלכנס חייב במזונותיה וכו', והאי דקאמר הכא לאפוקי, הכי פירושא, איצטריך לעולם היא ברשות האב, לאפוקי ממשנה ראשונה דעביד לה **כאשתו לכל דבר** אפי' לתרומה, וכ"ש למציאתה ולמעשה ידיה ולירושתה, להכי תנן לעולם, לומר לך שאינו זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ואינו יורשה, אע"פ שחייב במזונותיה. [א"ה, אולי גם רש"י נתכוין לכך במש"כ במתני' [בד"ה לעולם] ז"ל, וזכאי בה בכל זכות האב בבתו, ור"ל דגם זה לאפוקי ממשנה ראשונה שהבעל זכאי בכלולה ולא האב].

מח. הלך האב עם שלוחי הבעל וכו' או שהיתה לה חצר בדרך ונכנסה עמו ללון וכו'.

כ' הרשב"א, האי "או" דקתני, הכי קאמר, הלך האב עם שלוחי הבעל, אע"פ שנכנסה עמו בחצירה, ולומר דלא בעינן שלא תזוז ידה מתוך ידו, אלא אפילו נכנסה עמו ללון, אם היתה חצר שלה, כמי שלא נכנסה עמו כלל היא לשם נישואין אלא ללון בלבד.

מח. תנא סתמי סתמי נקט, סתם חצר דידה ללין. סתם חצר דידיה לנישואין.

כ' הרמב"ן, ואי קשיא לך אכתי טעמא דחצר דידה ללון, הא חצר של שניהם סתמא לנישואין, והדר אמר חצר דידיה סתמיה לנישואין, הא דלאו דידיה אלא חצר של שניהם, ללון. לא תיקשי, דחצר דידיה לאו דוקא וה"ה לחצר של שניהם, וטעמא דמילתא דלא נסבי אינשי נשייהו אלא בגו דידהו, אבל לא בשלה לגמרי, וכ"ש בשל אחרים, דגנאי הוא לו לישאה בחצירה, וכ"ש בחצר של אחרים. ל' הרשב"א, אבל כיון שיש לו רשות בה, נושא בה אשתו, וכ"ש בשל שניהם שדעתם מתיישבת לדור שם ולנישואין.

מח. מסר האב לשלוחי הבעל הרי זו בחנק, מנא הני מילי וכו'.

כ' הפנ"י, אע"ג דבסמוך ילפינן מברייתא דתנא דבי ר' ישמעאל לענין נדרים יצאה מרשות האב, אפ"ה לית לן למילף מינה לענין חנק, דדוקא לענין זכיית האב שייך למילף מנדרים אפי' ממונא מאיסורא, כדפרישית לעיל וכו', משא"כ לענין חנק וסקילה ודאי צריך קרא, דאפי' יתומה בסקילה כמש"כ תוס' בסמוך [מט. בד"ה ואימא].

מח. ברש"י ד"ה מסירתה לכל. ולכל דבר איש באשה קיימא מסירת שלוחים במקום חופה.

כ' במהר"ם ש"ף, לכאור' לכל דבר איש באשתו לאו דוקא, דלהפרת נדרים שלא בשותפות למה, כיון דחיישינן לסמפון. [כדפריש"י בסמוך [בד"ה חוץ] דמה"ט לתרומה לא מהני מסירתה]. [אבל הא לא תקשי דאם ימצא בה סמפון נמצא שאינה אשתו כלל, ואף בשותפות אינו יכול להפר, דבזה לא איכפת לן, דעכ"פ ברשות האב היא, ומהני הפרתו לחוד, וליכא קלקול].

והפנ"י כ' דדוחק לומר דמסירתה לכל לא קאי אהפרת נדרים, אלא טעמא דהפרת נדרים שאני, דאפי' אם ימצא בה סמפון לא חל הנדר למפרע, דכל הנודרת על דעת בעלה נודרת [שנותן לה מזונות, לשונו בקו"א]. ובמצפ"א חזק דבריו והוכיח דאפי' ימצא בה סמפון צריכה גט מדרבנן מיתה, ומשו"ה נודרת על דעתו, כדאשכחן בנדה [מו:]: לענין נשואי יתומה קטנה. וטעמא דאמרינן דעל דעת בעלה נודרת, כ' תוס' ביבמות דהוא משום שלא תתגנה עליו, ואפשר דזה שייך נמי משמסרה לשלוחי הבעל, דמיד היא יראה שלא תתגנה עליו, ועוד, דאם תמצא עליה נדרים תצא שלא בכתובה, משו"ה נודרת על דעתו. [יעו"ש שהארין בביאור הדבר]. עכת"ד המצפ"א.

[ומש"כ הפנ"י שאם ימצא סמפון לא חל הנדר למפרע, לכאור' כוונתו דלא חל מעיקרא באופן שלא יהא לו הפרה ע"י הבעל, [כמו שנקט בקושיתו דמשום סמפון הוי נדר שאין הבעל יכול להפר. אבל ודאי דאפי' אם יוכל להפר, הא קיי"ל בנזיר [כב.]: דבעל אינו עוקר הנדר למפרע, אלא מיגז גיזי מכאן ולהבא, ועצ"ב בכונתו].

עוד כ' במצפ"א ליישב דמה שהקשו הפנ"י וההפלאה אמאי לא חיישינן לסמפון לענין שלא ליורשה ושלא ליטמא לה, עפ"ד תוס' ביבמות [נו. בד"ה מת] בשם ר"י, דלא חיישינן לסמפון אלא כשיכול הדבר להתגלות שיש סמפון ויהיו קידושי טעות, אבל כשאינו יכול להתגלות שיש סמפון, לא חיישינן שמה היה, [א"ה, לכאור' הטעם, דאפי' אי קמי שמיא גליא דאיכא סימפון, איהו לא קפיד כשאינו יכול להתגלות], וא"כ א"ש דלא חיישינן לסמפון לענין ירושה וטומאה דאיירי כשמתה, ואז אין הדבר יכול להתגלות, ולא דמו לענין אכילת תרומה בחייה, שהדבר יכול להתגלות.

מח. ברש"י ד"ה במה דברים אמורים. שמסירה לשלוחים הווי נישואין.

הפנ"י דקדק מלשונו דדוקא אמסירה לשלוחים קאי, משא"כ לענין אם היה לו חצר בדרך ונכנסה לשם נישואין, דינו כחופה וקונה לכל דבר

כנשואה גמורה. וכ"כ הבית שמואל באה"ע [סי' נ"ז סק"א], עיי"ש. אלא דנלענ"ד דלשון הברייתא לא משמע כן, כיון דבחדא בבא לגמרי נקיט להו מסירה לשלוחי הבעל והיה לו חצר בדרך, משמע דשיון הן לגמרי, ועוד, דקתני במה דברים אמורים אדסמין ליה שהיה לו חצר בדרך וכו', [יעו"ש שלמד כן גם מסתימת לשון הרי"ף והרא"ש ול' הטושו"ע, אמנם מדברי תשובת הרא"ש המובא בבי"ד דקדק בקונטרס אחרון כהב"ש]. וז"ל הרשב"א [בד"ה הא גופא קשיא], וא"ת ולדברי המקשה שהיה סבור דנכנסה עמו בפירוש לשם נישואין, היכי קתני לירושתה אבל לא לתרומה, דהא אין אחר חופה כלום, י"ל דקסבר חופה שבדרך אינה מוציאה מידי סמפון, דבדרך אינו יכול לבודקה היטב. [ומבואר דפשיטא ליה דהאי בד"א קאי נמי אנכנסה לחצר, כהפני"ן].

מח: בתוד"ה היינו. וי"ל דהא אמרינן התם דבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה.

החת"ס הביא מקשים, לשיטת הריטב"א דדוקא כשקידשה בביאה שלא כדרכה עושה אותה בעולה, אבל קידשה בכסף ואח"כ בא עליה שלא כדרכה, אינו עושה אותה בעולה, א"כ תיהדר קושית תוס' לדוכתה. יעו"ש תירושו.

מט. והלא מוצאת מכלל אב וכו'.

הראשונים הביאו בשם הראב"ד שהקשה מנא לן דכיון שנשאת אין לאביה רשות בה, אי לאו קרא ד"ונדר אלמנה וגרושה". ותיירץ דנפקא לן הא מבנעוריה בית אביה, דהיכא דנפקא מבית אביה, תו לא הדרא ליה ואע"פ שנתאלמנה. והרמב"ן הוסיף וז"ל, ואי תקשי לפיר"ח [דפירוש כמש"כ תוס' [בד"ה ואימא] דנכנסה לחופה ולא נבעלה בעי קרא יתירא למימר דלא הדרא למילתא קמייאטא בסקילה], מבנעוריה בית אביה נפקא דלא הדרא מנישואי חופה לבי נשא. לא קשיא, דאנן הכי קאמרינן, אי באלמנה שאין לאביה רשות בה כגון בוגרת, פשיטא, אלא הא קמ"ל שאינה חוזרת לו, ויש לפרש כדרך הראב"ד ז"ל דחופה לא כתיבא התם, דהו"א כל זמן שלא נבעלה חוזרת היא ובנעוריה בית אביה קרינא בה, כענין "ושבה אל בית אביה כנעוריה" [ויקרא כ"ב, י"ג]. [א"ה, התם איירי קרא אפי' נבעלה, כל זמן שזרע אין לה].

מט. האב אינו חייב במזונות בתו וכו'.

כ' הפני" מדאורייתא פשיטא דאינו חייב, דאע"ג דאמרינן בריש פ"ק דקידושין [ד.]. אי אשמעינן מעשה ידיה משום דמיתנא מיניה, כבר כתבתי דהיינו משום דאורחא דמילתא הוא, כמש"כ תוס' סוף פ' השולח [מז: בד"ה האומר], אבל חיובא ליכא. ועל כרחק איירי כגון שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך, דאל"כ פשיטא דחייב לזונה מן התורה דלא גרע מעבד עברי דכתיב כי טוב לו עמך, כדאיתא לעיל [מג.]. אלא דלפ"ז יש לדקדק, מאי דייקין בגמ' במזונות בתו הוא דאינו חייב הא במזונות בתו חייב, דלמא היא גופא אתא לאשמעינן, דלא תימא דאורייתא חייב לזונה, מדאצטריך למיכתב קידושיה לאביה ואיצטריך למיכתב מעש"י לאביה וקס"ד דהיינו משום דמיתנא מיניה וכו'. ויש ליישב.

מט: בתוד"ה כשהם קטנים. אבל קטני קטנים לכו"ע חייב וכו'.

וכ"כ הרע"ב. והקשה בתו"ט, דבגמ' מוקים לכולה בדלא אמיד, ואי אינו אמיד, מה מוציאין ממנו בקטני קטנים. ותיירץ, דכמו בחיוב האשה דאפי' אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא, חייב למיזנה מינייהו או למיכל בהדה במאי דאכל, כמש"כ בטור [סי' ע']. אבל ודאי אינו חייב להשכיר עצמו

בפועל כדי לפרנס בניו קטני קטנים, ואפי' לסברת רבינו אליהו שכ' שם בטור דבאשה חייב, דהתם היינו טעמא, דמספר כתובתה נלמד, אנא אפלא וכו'.

וז"ל המאירי, ומ"מ דוקא כשאינו עשיר ואינו מספיק לזונם **בהרוחה**, אבל אם הוא אמיד ומספיק בכך **דרך הרוחה**, כופין אותו וכו', אבל קטני קטנים אע"פ שאין אמיד, הואיל ומ"מ יכול לזונם **ע"י הדחק**, כופין אותו.

ויעו"ש דמסיק דבירושלמי שאלו אם בני בנים הרי הם כבנים אם לאו, ואמרו ע"ז נמנו באושא, המקפיד זקינן, ר"ל שהכעיסו, והכחו הזקן, נותן לו דמי בושתו, כלומר שאינו כבנו לענין זה. [ולא נתבאר אי מיירי הך ספיקא לענין חיובא דקטני קטנים, או לענין כפיה מדין צדקה בקטנים היכא דאמיד, או בתרייהו].

מט: בתוד"ה אכפיה. וי"ל דאכפיה בדברים.

וכ' ע"ז הר"ן וז"ל, ולא ידעתי מהו, דהא גבי בנים אפי' בדלא אמיד כופין אותו בדברים, וכיון דאמר אבל אמיד כופין אותו בעל כרחו, משמע כפיה ממש. וכ' המהרש"א, נראה דלאו קושיא היא, דבדלא אמיד אינו נקרא כפיה בדברים, אלא אמירה ודיבור בעלמא, יארוד ילדה וכו' וכל הני דנקט, אבל כפיה בדברים היינו שאומרים לו שעובר על מ"ע דצדקה, [בדברים קשים בנזיפה וגערה. ל' מהר"ם שייף, ויעו"ש שתי' עוד באופן אחר], דבהא ודאי כפה רבא לרב נתן, ולא שהלקה אותו.

מט: בתוד"ה אכפיה. ועוד דבצדקה איכא תרתי לאוי.

הקשה הבית יעקב, א"כ לא אתי שפיר דפרוטה דרב יוסף [ב"ק נו:], דהא דפטור מליתן לעני הוא רק משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואי איכא לאו בצדקה, ודאי דאין עוסק במצוה פטור מדבר שיש בו לאוין. ובקה"י [קידושין סוס"י ל"ב] כ' לתרץ, דיסוד אזהרת הל"ת אינו אלא לחזק את העשה, ולהזהירו שלא יעבור על חיוב העשה שנצטווה עליה, [וכעין מש"כ הרמב"ן [בקידושין לד.]. לענין הלאוין שנאמרו במעקה ובהשבת אבידה ושילוח הקן], וא"כ כשעוסק במצוה דמפטור באותה שעה ממצוות עשה דצדקה, [מטעם עוסק במצוה], ממילא גם הל"ת ליכא, שכל אזהרת הל"ת הוא רק לחזק שלא יעבור על העשה.

מט: בתוד"ה אכפיה. וא"ת היאך כפה אותו בשביל צדקה וכו'.

והריטב"א תירץ וז"ל, התם הוא בשאר מצוות כגון כבוד אב ואם וכיו"ב, אבל לענין צדקה כייפין מפני מחסורם של עניים, וכדכתב רחמנא [דברים כ"ג, כ"ד] ועשית, אזהרה לב"ד שיעשוך [ר"ה ו.], ואע"ג דההוא גבי נודר כתיב, גלי רחמנא בצדקה שהוציא בפיו, וה"ה לכל צדקה, משום מחסורם של עניים.

ובקה"י [ב"ב סי' ח'] הוסיף, דהתוס' שלא תירצו כן נראה לכא' דסברי דאזהרה לב"ד שיעשוך הוא לקיום חיובא דנדר, ולא משום לתא דזכות תביעת עניים. וצ"ע, דהא בהאי ענינא כתיב נמי "מעמך", ודרשינן מעמך זה לקט שכחה ופאה, ולכא' על כל מה דכתיב התם קאי ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך, וא"כ על כרחק צ"ל דמפני מחסורם של עניים הוא דכופין, שהרי בלקט ושכחה ליכא כלל מטעם נדר, וצ"ע. וכנראה שלזה נתכוין הריטב"א במאי דפשיטא ליה דלאו מחמת לתא דנדר אזהרה רחמנא שיעשוך, דהא בלקט ושכחה ליתא מטעם נדר. ולהתוס' צ"ל כיון דכתיב "ועשית כאשר נדרת", על כרחק משמע דדין ועשית [דהיינו אזהרה לב"ד שיעשוך] אינו אלא א"כאשר נדרת" היינו במה שהתחייב מדין נדר.